

تعارض در حکمت مقتعالية

دکتر مهدی باهریان

دکتری تخصصی فلسفه از دانشگاه تهران

تعارض در حکمت متعالیه

دکتر مهدی طاهریان

انتشارات دلیل ما

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۹

تیراژ: ۸۰۰ نسخه

چاپ: نگارش

شابک: ۴-۰۷۵-۴۴۲-۶۰۰-۹۷۸

تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۴۹۸۸ - ۳۷۷۳۳۴۱۳ (۹۸۲۵+)

دفتر مرکزی: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه ششم، واحد ۶۱۲ و ۶۱۳

(ارتباط با ما) Info@dalilema.ir | www.dalilema.ir (خرید آنلاین)

قیمت: ۵۰۰/۰۰۰ تومان

مراکز پخش

قم. خیابان معلم. مجتمع ناشران. طبقه ۶. واحد ۴۴۱ | تلفن: ۳۷۷۳۳۴۱۳ و ۳۷۷۴۴۹۸۸
قم. خیابان صفائیه. رویرود چاله ۳۸. پلاک ۷۵۹ | تلفن: ۳۷۷۳۷۰۱۱ و ۳۷۷۳۷۰۰۱
تهران. خیابان انقلاب. خیابان قمرور. نبش بن بست ری. پلاک ۶۱ | تلفن: ۶۶۴۶۴۱۴۱
مشهد. چهارراه شهداء. ضلع شمالی باغ نادری. کوچه شهید خوراکیان. مجتمع گنجینه کتاب. طبقه اول | تلفن: ۵-۳۲۲۳۷۱۱۳

سرشناسه

عنوان قرارداد

عنوان و پدیدآور

مشخصات نشر

مشخصات ظاهری

شابک

وضعیت فهرست نویسی

یادداشت

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

انتشارات دلیل ما

www.dalilema.ir

مرکز نشر و پخش کتب معارف اهل بیت

۹ سال ناشر نمونه و برگزیده کشوری

با تولید بیش از ۱۰۰۰ عنوان کتاب

طاهریان، مهدی، ۱۳۳۷ -
الحکمة المتعالیة فی الأسفار الاربعه فارسی، برگزیده. شرح
تعارض در حکمت متعالیه / مهدی طاهریان.
تهران: دلیل ما، ۱۳۹۷.
۲۸۷ ص: ۱۲۲۱ س. ۴.
978 - 600 - 442 - 075 - 4
فیبا
چاپ: فیبا، برادری، ۱۳۹۵. (۳۷۲ ص).
صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم، ۹۷۹ - ۱۰۵۰. الحکمة المتعالیة
فی الاسفار الاربعه -- نقد و تفسیر
تألیف احکام
Antinomy
حکمت متعالیه
Transcendent philosophy
فلسفه اسلامی -- نقد و تفسیر
Islamic philosophy -- Criticism and interpretation
صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم، ۹۷۹ - ۱۰۵۰. الحکمة المتعالیة
فی الاسفار الاربعه. شرح
۱۳۹۷. ۲۷ ص / ۱۰۸۳ BBR
۱۸۹ / ۱
۵۱۹۳۳۹۲

رده بندی کنگره

رده بندی دیویی

شماره کتابشناسی ملی

فهرست

۱۳.....	یادداشت نخست
۱۵.....	پیشگفتار

۳. نتار اول

طرح مراض در حکمت متعالیه

۲۵.....	تصویر کلی مسئله تعارض
---------	-----------------------

گفتار دوم

تعارض در بحث وجود و عدم

۴۹.....	امکان تعریف وجود و عدم آن
۵۲.....	وجود مفهومی انتزاعی و مفهومی انضمامی
۵۵.....	حقیقت وجود در کمال خفاء و در کمال ظهور
۵۸.....	وجود مشترک معنوی و مقول به تشکیک
۶۲.....	عروض وجود بر ماهیت و بالعکس
۶۵.....	وجود و ماهیت، در خارج متحد و جدا
۶۸.....	وجود و ماهیت در ذهن جدا و نه جدا

۷۱.....	تقدم وجود بر ماهیت و بالعکس
۷۳.....	اصالت وجود متعارض با تشکیک در وجود
۷۷.....	لزوم تفکیک وجود از موجود
۷۹.....	لازمه منطقی تشکیک و عدم قبول آن
۸۳.....	تقسیمات موجود، اصالت و تشکیک وجود
۸۶.....	مراتب وجود، متعارض با مراتب ماهیت
۸۸.....	درستی متضاد به مشائین
۹۱.....	جواب از اشکال تا عدد فرعی و نکته تعارضی
۹۴.....	وجود امری شخصی، امری مشکک
۹۸.....	تشکیک در وجود جار و غیر جار
۱۰۱.....	وجود جوهر است و جبر نیست
۱۰۶.....	وجود مساوی با شئیت و اعم از شئیت
۱۰۸.....	اصالت وجود، رد مفهوم دوم تضاد
۱۱۱.....	رد اعاده معدوم و ترکیب جسم از ماده و صورت
۱۱۳.....	لازمه تشکیک، قبول واقعیت عدم

گفتار سوم

تعارض در بحث علم و معرفت

۱۱۹.....	ادراک حسی مادی و مجرد
۱۲۲.....	ادراک حسی مجرد و مادی، به بیانی دیگر
۱۲۴.....	علم از مقوله کیف و از سنخ وجود
۱۲۶.....	علم از مقوله کیف و وجود، به بیانی دیگر
۱۲۸.....	رد علم از مقوله اضافه و قبول آن

۱۳۱.....	علم تولید نفس، علم مشاهده از راه دور
۱۳۳.....	مشاهده از راه دور و اتصال با عقل فعال
۱۳۵.....	قبول نظریه تجرید و رد آن
۱۳۷.....	قبول اتحاد عاقل و معقول و رد آن
۱۴۰.....	رد نظریه شیخ و قبول آن
۱۴۳.....	رد نظریه شیخ و قبول آن به بیانی دیگر
۱۴۶.....	قبول نظریه مثل و رد آن
۱۴۹.....	ادراک خیالی مجر و مادی
۱۵۲.....	وهم قوه ای مجر و مادی
۱۵۵.....	تفکیک ناموجه بین ادراک خیالی و عقلی

بخش چهارم

تعارض در بحث ماهیت و امکان

۱۵۹.....	قبول وجود ذهنی و رد آن
۱۶۲.....	قبول ثبوت علمی ماهیت و انکار آن
۱۶۵.....	قبول واقعیت کلی طبیعی و رد آن
۱۶۸.....	تشکیک در وجود، نافی قبول کلی طبیعی
۱۷۰.....	ممکن زوج ترکیبی، نافی اصالت وجود
۱۷۲.....	اصالت وجود، متعارض با قبول امر کلی
۱۷۶.....	تقسیمات مواد ثلاث و تعارض با اصالت وجود
۱۷۹.....	مثل افلاطونی، معارض با اصالت وجود
۱۸۱.....	صورت های نوعیه ارسطویی و مثل

گفتار پنجم

تعارض در بحث جوهر و عرض

- نظریه جوهر و عرض، متعارض با تشکیک ۱۸۷
- شیء واحد جوهر و یا عرض و نکته تعارضی ۱۹۰
- ترکیب اتحادی جوهر و عرض و مقولات عشر ۱۹۳
- اعراض از لوازم وجود شیء و صدور کثیر از واحد ۱۹۶

گفتار ششم

تعارض در بحث قوه و فعل

- وقوع تضاد در حرکت و انکار آن ۲۰۱
- لبس بعد لبس، خلع بعد لبس ۲۰۳
- تقدم قوه بر فعل و بالعکس ۲۰۶
- حرکت: غایتی درونی و غایتی بیرونی ۲۰۸
- اجتماع دو بالفعل ممکن و ناممکن ۲۱۰
- قبول حدوث دفعی و انکار آن ۲۱۲
- مبدأ و منتهی برای حرکت و نکته تعارضی ۲۱۴
- حرکت توسیطیه در تعارض با حرکت جوهری ۲۱۶
- حرکت جوهری و انکار حرکت در بعضی مقولات ۲۲۰
- حرکت جوهری متعارض با قاعده امکان اشرف ۲۲۳

گفتار هفتم

تعارض در بحث ماده و صورت

- قبول جوهر بودن ماده و صورت و نفی آن ۲۳۱
- ترکیب اتحادی نفس و بدن و نکته تعارضی ۲۳۳

۲۳۶.....	ترکیب اتحادی ماده و صورت ممکن و ناممکن
۲۳۹.....	ترکیب اتحادی ماده و صورت و نقض آن
۲۴۲.....	عقیده به تشکیک متعارض با قبول جنس و فصل
۲۴۴.....	ترکیب اتحادی ماده و صورت و تقدم صورت بر ماده

گفتار هشتم

تعارض در بحث علت و معلول

۲۴۹.....	استقلال علت و انکسار آن
۲۵۱.....	بدن یک نفس صادر از واحد
۲۵۴.....	حرکت جوهری و فاعله از واحد
۲۵۷.....	صدور واحد از کثیر و جسامت النفس
۲۶۱.....	تشکیک در وجود و امکان فقری
۲۶۶.....	تعلق جعل به وجود و به صیوره الماهیه موافقه

گفتار نهم

تعارض در بحث حدوث و قده

۲۷۱.....	عالم حادث زمانی و زمان قدیم
۲۷۳.....	ماده عالم طبیعت قدیم و حادث
۲۷۵.....	مبدعات قدیم و فانی

گفتار دهم

تعارض در بحث نفس و عقل

۲۸۱.....	بدن دارای یک نفس و چند نفس
۲۸۴.....	نفس انسانی مجرد و مادی

۲۸۶.....	ترکیب اتحادی نفس و بدن و نکته تعارضی
۲۸۹.....	رد تناسخ و گرفتاری در تعارض
۲۹۲.....	نفس انسانی مرکب و بسیط
۲۹۵.....	ترکیب اتحادی نفس و بدن و مجرد آن
۲۹۸.....	قبول معاد جسمانی و عدم قبول اعاده معدوم
۳۰۱.....	اعاده عین بدن دنیوی و مانند آن
۳۰۳.....	نفس حصول بدن و خارج از آن
۳۰۶.....	نفس حیوان مجرد و ادراکات آنها مادی
۳۰۸.....	معاد جسمانی غیر جسمانی
۳۱۱.....	نفس در نورانیات و مجرد
۳۱۴.....	حرکت جوهری و انکار ترکیب بدن از سه نفس
۳۱۶.....	نفس نباتی مجرد و مادی
۳۱۸.....	نابودی نفس حیوانی و مجرد آن
۳۲۰.....	نفس حیوانی فانی و باقی
۳۲۱.....	حادث بودن نفس و قدیم بودن آن
۳۲۴.....	بالقوه و بالفعل بودن نفس و نکته تعارضی
۳۲۶.....	مسئله تشکیک در وجود و مسئله مبدعات
۳۲۸.....	جریان تشکیکی نفس و انکار تشکیک در جوهر
۳۳۰.....	نفوس حیوانی دارای حشر عقلی و عدم آن
۳۳۲.....	حیات نباتی و حیوانی فانی و باقی
۳۳۵.....	تعارض کلام در بحث از قوه خیال
۳۳۷.....	تعارضی دیگر در بحث قوه خیال
۳۳۹.....	تعارض کلام در بحث قوه وهم

گفتار یازدهم

تعارض در بحث الهیات و دین

برهان صدیقین صدرائی و نقض خود.....	۳۴۵
برهان حرکت، ناقض حرکت جوهری و بالعکس.....	۳۴۹
برهان توحید و عقیده به وحدت شخصی وجود.....	۳۵۲
خدا جوهر است و جوهر نیست.....	۳۵۵
دیدگاه، علم الهی و نکته تعارضی آن.....	۳۵۹
جوهر نبود خدا و وحدت شخصی وجود.....	۳۶۲
انکار علم حصولی خداوند و قبول آن.....	۳۶۵
انکار آنچه درباره علم الهی قبول رد.....	۳۶۷
دیدگاه علم الهی و نقض تبرر خداوند.....	۳۶۹
اطلاق جوهر بر خدا و عدم اطلاق آن.....	۳۷۱
خدا حقیقت وجود، خدا شدیدترین وجود.....	۳۷۳
نفی ماهیت از واجب، قبول اصالت ماهیت.....	۳۷۵
رابطه خدا و جهان و نکته تعارضی.....	۳۷۹
تعارض در قاعده بسیطه الحقیقه.....	۳۸۶
برهان نفس و نظریه جسمانیه الحدوث نفس.....	۳۹۵
برهان نفس و تعارضی دیگر.....	۳۹۸
برهان ماهیت متعارض با برهان صدیقین.....	۴۰۱
تعارضی دیگر در برهان صدیقین.....	۴۰۴
نفی ماهیت از واجب و تعارض.....	۴۰۶
ملاک نیاز به علت و برهان حدوث.....	۴۰۹
انکار حد بودن ماهیت در برهان ماهیت.....	۴۱۲

۴۱۵.....	برهان جسم و ترکیب اتحادی ماده و صورت
۴۱۸.....	برهان شخصی عالم، متناسب با اصالت وجود
۴۲۲.....	برهان حرکت افلاک و مسئله حرکت جوهری
۴۲۵.....	برهان حرکت به تقریری دیگر و نکته تعارضی
۴۲۹.....	تعارض در تقسیمبندی صفات حق
۴۳۲.....	تعارض در بحث قضا و قدر الهی
۴۳۵.....	تعارض در تبیین شر و شرور
۴۳۹.....	ماهیت حد خاص موجود و ماهیت نداشتن خداوند
۴۴۲.....	توافق و عدم توافق فلسفه و شریعت
۴۴۵.....	برهان نفی تعدد واجب الوجود تمام و ناتمام
۴۴۹.....	تعارض الهیاتی دیگر در نفسی ماهیت از واجب
۴۵۳.....	تعارض کلام در رد شبهه ابن کمرانه

نمایه ها

۴۵۹.....	اشخاص
۴۶۲.....	کتابها
۴۶۵.....	موضوعات
۴۸۳.....	کتابنامه

یادداشت نخست

بطور خلاصه ترتیب مطالب این کتاب و روش اثبات دیدگاه‌های متعارض مطرح شده در هر یک از عنوان‌ها، به این صورت است که هر بحث شامل سه بند می‌شود که به این قرار است: الف) در بند یک دیدگاه خاصی از ملاصدرا مطرح می‌گردد و مستندات آن از کتب معتبره او با نقل مستقیم عین سخنش ارائه می‌شود. ب) در بند دو دیدگاه دیگری از ملاصدرا درباره بحث مطرح شده ارائه می‌گردد و مستندات آن به عینه از منابع او نقل می‌شود. ج) در بند سه متعارض بودن دیدگاه او در بند یک با دیدگاه او در بند دو مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرد. خواننده بدون توجه به هر سه بند با هم، به تصور درست از تعارضات یاد شده نخواهد رسید. می‌توان گفت: مطالب مطرح شده در این کتاب همانند تشکیک‌هایی است که فخر رازی بر فلسفه مشائی ابن سینا و پیروان او وارد می‌دانست. این حرد گیری‌های او گرچه در ابتدا بعضی را ناراحت می‌ساخت، ولی در نهایت به نفع فلسفه اسلامی تمام شد؛ زیرا در مقام جواب از ایرادات او بود که نظریه‌های جدید در فلسفه اسلامی پا گرفت و وارد حوزه فلسفه شد. در واقع این تعارضات اشکالاتی بوده است که طی سالیان متمادی به ذهن نویسنده رسیده و جواب قانع‌کننده‌ای برای آنها پیدا نکرده است. ممکن است گفته شود: در مواردی که کلام او متعارض به نظر می‌رسد دیدگاه خودش را بیان نمی‌کند، بلکه صرفاً مراد او نقل دیدگاه‌های

دیگران است. در جواب از این مطلب باید گفت که اگر در مورد مشخصی مانند تشکیک در ماهیت که ابتدأ آنرا قبول می‌کند و بعداً به صراحت از آن اعراض و به تشکیک در وجود روی می‌آورد تعارضی در کلام او نیست و اشکال ندارد که یک متفکر زمانی معتقد به یک دیدگاه باشد و در زمانی دیگر از آن اعراض کند، اما اگر او یک دیدگاهی را نقل می‌کند و آن را نقد نمی‌کند و مورد تأیید قرار می‌دهد، در این صورت اگر بر خلاف این دیدگاه نقل شده سخنی بگوید، گرفتار تعارض شده است و نیز اگر دیدگاهی را نقل کند و آنرا رد نکند و این دیدگاه با مبانی خاص مسلم او در حکمت متعالیه ناسازگار باشد، باز گرفتار تعارض شده است.

پیشینی می‌رشد: بعضی در مقام نقد این کتاب برآیند که نویسنده از این مطلب استقبال می‌کند آنچه که مربوط به نویسنده می‌شود این است که او فکر و نظر خود را بیان داشته و اثر می‌شود در محافل علمی و فلسفی از کلیت این تعارضات دفاع کند، اگرچه ممکن است در یک مورد یا مواردی اندک قابل خدشه باشد. آنچه که نویسنده از آن بیم دارد این می‌باشد که به جای نقد علمی تک تک موارد تعارض‌های بیان شده، این کتاب، بعضی دست به هوجب‌گری نمایند و بطور کلی بگویند که خیر تعارضی نیست و نویسنده از حکمت متعالیه اطلاعی نداشته است. روشن می‌باشد که این گونه برخورد غیر علمی است و دلیلی بر بی‌منطقی و بی‌جوابی آنها خواهد بود. این کتاب یک بحث علمی می‌باشد، نه دعاوگری و در سنت اهل علم همواره نقد دیدگاه‌ها، رایج بوده و آن را به مفهوم توهین به افراد تلقی نکرده‌اند.